

quia tunc illa ignorantia talis est, ut secum admittat, imo requirat voluntatem non mutandi sententiam, etiamsi constet Ecclesiam aliud docere; nam ab hac voluntate habet illa ignorantia, quod sit concomitans, et consequenter non est causa errandi, nec excludit contumaciam; quod adeo verum est, ut habeat locum, etiamsi illa ignorantia sit involuntaria, quia etiamsi talis sit, non est causa errandi, nec excludit modum assentiendi pertinaciter contra Ecclesiae auctoritatem. Unde a fortiori hoc verum est in qualibet alia ignorantia culpabili; quin potius licet contingat opinionem esse veram, si cum eo affectu teneatur persistendi in illa, etiamsi Ecclesia contrarium definiat, incidetur in hæresim propter talem affectum.

17. *Antecedens excusat, esto non sit omnino talis.* — Erit autem ignorantia antecedens, quando homo non habet illum affectum, sed potius ita sentit, quia ignorat Ecclesiam contrarium docere, paratus actu vel habitu mutare sententiam, si constiterit contrarium esse sententiam Ecclesiae, et tunc cessat pertinacia, ut ex dictis constat, et consequenter ille error non est hæresis, quæ sine pertinacia non committetur. Quæ ratio et resolutio procedit, etiamsi contingat talem ignorantiam non esse omnino antecedentem respectu voluntatis, sed esse aliquo modo voluntariam propter negligentiam culpabilem, quia etiam tunc procedit ratio facta, quod talis ignorantia excludit pertinaciam, quia cum illa non est voluntas resistendi Ecclesiae, imo esse potest voluntas, seu præparatio animi, ad subjiciendum proprium iudicium iudicio Ecclesiae. Neque oportet distinguere inter ignorantiam magis vel minus crassam, tum quia ratio facta in utraque procedit; tum etiam quia illa distinctio secundum magis et minus tantum, non variat modum voluntarii; præterquam quod non posset moraliter definiri quis gradus negligentiae ad unum vel alium modum errandi sufficeret.

18. *Excusat denique affectata, dummodo non sit concomitans.* — Denique (quod magis est), etiamsi talis ignorantia sit affectata, si revera non sit concomitans, non sufficit ad hæresim, ut tenent auctores omnes pro tertia sententia allegati. Erit autem talis, si quis directe nolit facere diligentiam ad sciendum quid doceat Ecclesia, ne cogatur mutare sententiam, vel solum propter difficultatem et laborem inquirendi veritatem; tunc enim cum illa voluntate ignorandi vel non inqui-

rendi stat voluntas obediendi Ecclesiae, quoties de ejus definitione constiterit; imo in primo casu hæc voluntas virtute includitur; ideo enim talis persona vult nescire quid doceat Ecclesia, quia nullo modo vult ab illius sententia discedere; ergo talis ignorantia etiam excludit pertinaciam, cuius etiam signum est, quia cum voluntate sic affecta stat vera fides, tam de aliis articulis, quam de hoc quod Ecclesia errare non potest in definitionibus fidei; ergo signum est illam ignorantiam etiam affectatam ab hæresi excusare. Denique fieri potest ut id quod aliquis credit, non sit falsum in re, et tamen, si cum illa ignorantia et cum timore errandi credatur, erit grave peccatum, propter periculum cui se exponit, et tamen non erit hæresis, quia neque in effectu erratur, neque in affectu Ecclesiae contradicitur; ergo idem erit, etiamsi contingat credulitatem esse falsam, quia voluntas eadem est, et ab illa pendet culpa hæresis.

19. *Proxima doctrina universalis est, et exceptio Alens. et aliorum in num. 8, reducitur ad bonum sensum.* — Atque hæc doctrina formaliter sumpta, in omni materia fidei, etiamsi sint articuli fidei, locum habet, si vere in re ipsa talis ignorantia interveniat; quia, illa supposita, rationes factæ æque procedunt, et varietas materiæ accidentaliter est. Unde quando aliqui ex antiquis Theologis ab illa regula, quod ignorantia excusat hæresim, excipiunt articulos fidei, ut ex Alexand. Alens. supra in numero 8, citavi, et ex D. Thoma, Quodlibet. 3, art. 10., qui idem habet 4 ad Corinth. 11, lect. 4, et sequitur Directorium Inquisitorum supra, ideo excipiunt, quia supponunt non posse dari ignorantiam in hominibus christianis circa talem materiam fidei; quod quidem regulariter accipiendum est, vel certe secundum præsumptionem Ecclesiae, et in foro exteriori. Nam in interiori negari non potest quin possit aliquando hæc etiam pars materiæ fidei ab aliquo fidei in aliquo articulo, seu propositione definita, ignorari, ut supra etiam diximus, disput. 15, sect. 1, numero 10. Data ergo illa suppositione, non habet locum exceptio in foro interno, quia revera talis ignorantia etiam excusabit hæresim in conscientia, ut non amittatur fides, nec incurrantur censuræ; in foro autem externo circa talem materiam, hæresis et pertinacia præsumetur, nisi magnis et vehementissimis conjecturis pertinacia purgetur.

20. *An ignorantia excusans ab hæresi sufficienter tollatur per Episcopi aut Inquisitorum instructionem.* — *Affermant alii, Cardinalis, Bartol., Penn.* — *Alii negant.* — Solet autem hic quæri, quando aliquis hoc modo erravit per ignorantiam, quæ admonitio vel instructio sufficiat ut, si, ea non obstante, homo in suo errore persistat, hæreticus et pertinax esse incipiat. In hoc communis sententia jurisperitorum est, si homo ille a suo Episcopo, vel ab Inquisitoribus, aut ab hominibus doctis per eos deputatos instruat, errorem suum esse contra definitionem Ecclesiae, et nihilominus in sua sententia permaneat, id satis esse ut incipiat esse hæreticus, quia jam resistit Ecclesiae. Ita Cardinalis, in Clement. 1 de Sum. Trinit.; Bartolus et alii, quos refert et sequitur Penn., in Direct., 1 part., comment. 26, ad quæst. 12; et Farinae., de Hæresi, quæst. 169, a num. 10. Nihilominus multi Theologi negant illam admonitionem Episcopi vel Inquisitoris sufficere, ut sit pertinax et hæreticus qui non acquiescit, sed in suo errore perseverat, quia, et Episcopus et alii particulares homines decipi possunt, et decipere; ergo etiamsi illis dicentibus et monentibus aliquid esse definitum ab Ecclesia, quispiam non credat, non erit hæreticus; ergo, quamvis persistat aliquis in sua opinione vel errore, quia non credit verum esse quod Episcopus, vel alius similis dicet, Ecclesiam, scilicet, contrarium definiisse, non erit pertinax, quia non repugnat definitioni Ecclesiae, sed tantum non credit illi. Unde potest talis homo habere animum paratum ad credendum Ecclesiae, si de illius definitione sibi constiterit. Ita sentiunt Can., lib. 12 de Locis, cap. 9, ad finem; Castro, l. 1 de Justa hæretic. punit, lib. 1, cap. 10, et alii, quos refert et sequitur Sancius, dicto lib. 2 Decalogi, cap. 7, num. 25.

21. *Judicium auctoris de parte affirmante.* — *De parte negativa.* — *In foro etiam animæ pars affirmativa locum habere potest.* — Possunt autem hæc sententiæ in concordiam reduci, si prima secundum præsumptionem, et in ordine ad forum Ecclesiae et illius poenas intelligatur; secunda vero, si secundum veritatem, et in ordine ad forum conscientiae accipiatur; quod etiam insinuavit Cano, in loco citato, et prima quidem pars de foro Ecclesiae certa mihi videtur, et conformis juri canonico, ut patet ex cap. *Absolvendam*, de Hæreticis. Et ratio reddi potest, quia negari non potest quin illud genus contumaciæ sit

grave peccatum, et Ecclesiae injuriosum. Unde licet demus non attingere rigorem hæresis, nihilominus et dignum est ecclesiastica poena, et magnum indicium ad præsumendam hæresim. Altera vero pars, de veritate et de foro conscientiae, non videtur mihi absolute vera; distinguere enim oportet an modus admonitionis sit sufficiens ad obligandum, ut verum esse credatur quod proponitur, non solum ut ab hominibus sua auctoritate dictum, sed ut definitum ab Ecclesia auctoritate divina, ita ut et auctoritas Ecclesiae, et definitio ejus circa talem materiam sufficienter proponantur, tanquam evidenter credibiles; si ergo instructio et propositio non fuerit hoc modo sufficiens, tunc locum habebit quod posteriores auctores docent, ex illo principio generali supra tradito, quod ad credendum necessaria est sufficiens propositio objecti credibilis. At vero si admonitio et instructio sit hoc modo sufficiens, sine dubio erit pertinax et hæreticus qui restiterit, etiamsi dicat se non credere talem propositionem, quia non credit esse definitam ab Ecclesia, quia in hoc ipso pertinax est, cum illud sufficienter proponatur; alias nullus esset hæreticus pertinax, quia omnes negant veritates contrarias suis erroribus esse definitas a vera Ecclesia, vel a Concilio, aut Pontifice habente infallibilem auctoritatem; sicut ergo, respectu Dei, ad pertinaciam non est necessarium ut aliquis credat aliquid esse dictum a Deo, et nihilominus esse falsum, sed satis est ut credat esse falsum, quod sibi sufficienter proponitur ut dictum a Deo, ita dicendum est respectu Ecclesiae, quæ in hoc negotio habet vicem Dei, et seipsam sufficienter proponit, et ut veram Ecclesiam, et ut hoc vel illud definientem; quia ergo admonitio et instructio, quæ ab Episcopis vel Inquisitoribus ordinarie fit, sufficiens est, tum quia magno consilio, et doctrina fit, tum etiam quia ordinarie est de rebus jam definitis, et in Ecclesia catholica communiter receptis, ideo prima sententia recte explicata etiam in foro animæ locum habet.

22. *Concluditur jam contra primam sententiam.* — *Vasquez et Sanchez se opponere videntur.* — *Explicantur.* — Atque ex his quæ de ignorantia diximus, colligitur ad hæresim non satis esse voluntarium omnino indirectum, sed necessarium esse voluntarium aliquo modo directum, quo aliquis amplectatur errorem contra auctoritatem Ecclesiae. Probat, quia voluntarium ex certa scientia, seu notitia

sufficiente, est aliquo modo directum, ut ex 1. 2. suppono; sed ostensum est ad hæresim necessarium esse habere aliquam notitiam definitionis Ecclesiæ; ergo est etiam necessarium ut sit aliquo modo directe voluntaria. Huic autem assertioni repugnare videtur Vasquez supra, quem sequitur Sanc.; dicunt enim non esse necessarium ut hæreticus directe velit Ecclesiæ contradicere, quia non oportet ut hoc intendat, nam ex quocumque motivo pertinaciter erret, erit hæreticus, ut aperte docet Augustinus, libro de Utilitate credendi, in principio. Sed forte aliter quam nos vocabulis utuntur; aliud enim est aliquid formaliter intendere, aliud vero aliquid directe velle solum materialiter. In præsentia ergo fatemur, ad hæresim non esse necessarium formaliter intendere contradicere Ecclesiæ, et, ut ita dicam, duci spiritu contradictionis, et in hoc recte dicunt dicti auctores; nihilominus tamen necesse est materialiter directe velle illam contradictionem, sicut qui vult tenere aliquam opinionem, quam scit esse contra D. Thomam, directe vult opinari contra illum, etiamsi id non faciat ad illi contradicendum; vel sicut is qui vult accedere ad unum terminum, sciens non posse id facere, nisi recedat ab alio, satis directe vult recedere a tali termino, quamvis id formaliter non intendat; ita ergo est in præsentia, et hoc probat ratio facta.

23. *Concluditur etiam contra secundam sententiam in num. 7. — Ad locum Pauli in eodem n. 7.* — Ultimo ex dictis concluditur, ad committendum peccatum hæresis non esse necessariam temporis durationem, ut secunda sententia dicebat. Probatur, quia pertinacia necessaria ad hæresim in voluntate consistit, supposita notitia intellectus, ut declaravi; sed illa voluntas cum tali notitia in momento consummatur; ergo statim committitur hæresis: sicut e contrario fides in momento concipitur, quia voluntas credendi in momento habetur, et sufficit ad statim credendum. Præterea nulla certa duratio posset cum fundamento determinari; ergo nulla etiam potest cum fundamento requiri. Tandem, quia ad pertinaciam hæresis non est necessaria admonitio exterior, ut illa opinio supponere videbatur, quia potest hæresis dari pure mentalis; imo omnis externa hæresis prius in mente consummatur; ergo ad illam sufficit monitio interna, quæ fit per illam notitiam quæ de Ecclesia supponitur; ergo voluntas quæ ad illam sequitur, si sit sufficienter li-

bera, ad culpam hæresis sufficit absque alia mora. Unde non faciunt ad rem verba Pauli: *Hæreticum post primam et secundam admonitionem devota*, quia ibi agit de admonitione exteriori necessaria ad vitandum hæreticum, non ad illum constituendum; imo hoc ipsum in eisdem verbis innuitur, scilicet, posse esse jam hæreticum qui moneri incipit. Et ita responsum est ad fundamentum illius secundæ sententiæ; de argumentis autem primæ, aliquid dicendum superest.

24. *Ad primum in num. 4. — Melior responsio Torrens et Vasqui. — Notatio pro ipsa. — Formaliter jam satisfit argumento.* — Primum argumentum primæ opinionis petit quomodo distinguantur hæresis, et error indirecte tantum voluntarius respectu auctoritatis Ecclesiæ, per culpabilem ignorantiam ejus. In quo aliqui concedunt non distingui specie, sed tanquam perfectum et imperfectum in eadem specie, convicti illo primo argumento, quod ita contingat in aliis peccatis externis. Et nihilominus respondent hæresim significare illud peccatum, ut omnino perfectum in illa specie, et ideo, absolute loquendo, errorem per ignorantiam culpabilem non esse hæresim; qui modus dicendi probabilis est, et in rigore argumento satisfacit. Mihi vero contraria sententia magis placet, quam docuit Torres, de Trinitate, q. 32, art. 4, tertia parte Commentar., in quadam solutione ad tertium, quamvis paulo post dicat illud peccatum erroris ex ignorantia vincibili reduci ad hæresim. Cur enim reducetur, si ab ipso specie differt? Constantius illam sententiam sequitur Vasquez, disp. 126, cap. 2 et 3. Ratio vero distinctionis est, quam supra tradidimus, disp. 16, sect. 1, explicando differentiam inter peccatum ignorantie in materia fidei, et peccatum infidelitatis positivæ; quia primum non opponitur formaliter divinæ auctoritati, sed obligationi sciendi; secundum autem primæ veritati opponitur, et ideo etiam ibidem diximus peccatum omissionis et commissionis in hac materia specie differre. Ita ergo differunt in præsentia ille error ex ignorantia, et hæresis, quia primum non opponitur directe auctoritati Ecclesiæ, sed obligationi sciendi; secundum autem directe opponitur ejus auctoritati, ut explicatum est; et ideo ille error non est infidelitas, hæresis autem infidelitas est. Quod etiam ex eo confirmatur, quia ille error non excludit fidem, quam hæresis omnino destruit, utpote primæ veritati et auctoritati opposita. Denique com-

parantur illa peccata, sicut omissio et commissio in materia fidei: nam hæresis aperte est peccatum commissionis; error autem ille, licet sit actus positivus, et ex ea parte videatur commissio, illud est quasi materialiter; nam tota malitia, quam habet, omissionis est, quia solum ratione ignorantie malus est. Unde ad argumentum respondetur, quamvis ignorantia non soleat efficere diversitatem specificam in peccatis, quando solum variat modum voluntarii, quia hoc non pertinet ad formalitatem et speciem peccati, sed ad modum qui se tenet ex parte operantis, nihilominus quando ignorantia occultat objectum a quo peccatum accipit suam propriam rationem, tunc posse mutare speciem peccati, et ita est in præsentia; nam ignorantia definitionis seu propositionis Ecclesiæ occultat proprium objectum hæresis, et facit ut error non sit auctoritati Ecclesiæ contrarius formaliter, et in voluntate operantis, et ideo impedit speciem hæresis, et in specie ignorantie peccatum relinquit.

25. *Ad secundum argumentum in num. 5. — Ad tertium ibid. — Ad quartum.* — Ad secundum de ignorantia hæreticorum, responsio patet ex dictis. Concedimus enim hæresim simul esse posse cum aliqua ignorantia; nam ipsa etiam est quædam ignorantia pravæ dispositionis. Solum ergo dicimus hæresim esse non posse ex ignorantia, et specialiter ex illa quæ notitiam auctoritatis et definitionis Ecclesiæ excludit, contra quod, argumentum factum non procedit. Tertium etiam argumentum, de comparisonem ad alias infidelitates, difficultatem non habet. Distinguentium enim est de infidelitate tantum privativa, etiam per ignorantiam culpabilem, et de infidelitate contraria. Nam de prima verum est esse posse sine pertinacia, per carentiam totius fidei; quia hoc totum pertinet ad peccatum omissionis, et ideo inde non potest sumi argumentum ad peccatum hæresis. At vero infidelitas contraria semper requirit pertinaciam, quia non est sine aliqua notitia fidei, saltem per sufficientem propositionem, et ita potius inde retorquetur argumentum, quia hæresis est infidelitas contraria fidei. Quartum argumentum sumebatur ex comparatione inter fidem et charitatem, et inter peccatum mortale, ut oppositum charitati, et errorem per ignorantiam, ut oppositum fidei. Negamus autem comparationem et similitudinem, quia non omne peccatum mortale est formale odium Dei charitati contrarium, sed

satis est quod sit virtuale odium; hæresis autem dicit peccatum formaliter contrarium fidei, quod non habet error per ignorantiam commissus. Deinde peccatum mortale excludit charitatem solum demeritorie, etiamsi non sit illi formaliter contrarium; error autem per ignorantiam, etiamsi contingat esse peccatum mortale, et excludat charitatem, fidem non destruit, quia non evertit formale objectum ejus, neque illi contrarie opponitur, quod ad rationem hæresis necessarium est.

26. *Ad quintum in num. 6. — Ad sextum ibid., de protestatione hæresis.* — Quintum argumentum specialiter procedebat de ignorantia affectata; ad quod respondetur imprimis hanc ignorantiam esse posse sine pertinacia, et cum voluntate credendi Ecclesiæ, si de ipsius definitione constaret, ut satis explicuimus n. 18, et ideo tunc talem ignorantiam excusare hæresim, quia occultat objectum ejus. Unde talis ignorantia augebit quidem in eo casu peccatum voluntarii erroris, non tamen illud transferet in speciem hæresis. Denique ultimum argumentum postulabat materiam de protestatione parendi Ecclesiæ, an excuset hæresim, de qua peculiarem tractatum fecit Gerson, alphab. 14, a littera M, et disputant late jurisperiti, ut videre est in Simanc., titulo 255; et Penna, in Direct., comment. 26, 1 p. Verumtamen protestatio, de qua ibi tractant, solum est exterior, et ita definiunt esse confessionem exterius factam, ad protestandum quid aliquis interius sentiat, cum hoc vel illud loquitur, et ad præcavendam suspicionem hæresis vel pertinaciæ, si fortasse in sermone errare contingat, ut sumitur ex Hieronymo in expositione Symboli, quam supra citavi, et habetur in cap. *Hæc est fides*, 24, q. 1; talis autem protestatio per se et in foro Dei non excusat hæresim nisi quatenus fuerit conformis voluntati interiori. Nam si vere procedat ex voluntate parendi Ecclesiæ, excusat, vel potius est signum non commissæ hæresis; nam voluntas ipsa est quæ impedit hæresim, excludendo pertinaciam. Et hinc etiam excusat in foro externo, et constat ex cap. *Damnatus* citato, nisi aliunde appareat talem protestationem fuisse fictam, quod indicis et conjecturis a iudicibus fidei perpendendum est, ut tractant dicti jurisperiti.